

Dvadesetgodišnjica Narodne Republike Poljske

Radovan Vukadinović

Sedmi broj časopisa *Sprawy Międzynarodowe**, časopisa što ga izdaje Poljski institut za međunarodna pitanja posvećen je u cjelini 20-godišnjici nastanka NR Poljske. Ova značajna publikacija, u kojoj su zastupana najpoznatija imena poljskih internacionalističkih disciplina, kao i vanjskopolitičke prakse dala je tako svoj doprinos proučavanju jubilarne tematike vezane uz 20-godišnjicu postojanja NR Poljske. Preko čisto historijskih tema, analiza nekih značajnih vanjsko-političkih dokumenata, osvrta na ekonomski razvoj zemlje, vanjsku trgovinu i odnose s ostalim državama, naročito susjednim, daje se jedna široka retrospektiva nedavne poljske prošlosti i njenog današnjeg razvoja.

Julski broj *Sprawy Międzynarodowe* svojim prigodnim, čisto poljskim temama privući će svakako pažnju čitalaca a naročito u inozemstvu, jer se tu na jedan sumaran i vrlo studiozan način obrađuju neka od najosnovnijih pitanja vezana uz stvaranje NR Poljske kao nove i samostalne države i uz njenu vanjsku politiku.

U uvodnom članku »20 godina vanjske politike NR Poljske« ministar vanjskih poslova Adam Rapacki daje pregled vanjske politike Narodne Republike Poljske. Formiranjem NR Poljske i stjecanjem vlastite nezavisnosti učinjen je kraj dugogodišnjim sporovima između dviju historijskih koncepcija oko načina i putova za dobijanje nezavisnosti i oko samog karaktera novostvorene države. Buržoaska koncepcija koja je bila zasnovana na suradnji sa snagama imperijalizma definitivno je pobijedena od strane revolucionarnih radnih masa. Od toga trenutka poljska vanjska politika koja počiva, kako autor ističe, na bogatom historijskom iskustvu i realnoj naučnoj analizi razvoja suvremenog svijeta zasniva se na tri osnovna principa: 1) na čvrstom jedinstvu sa svim socijalističkim zemljama, 2) na solidarnosti sa snagama koje se bore protiv kolonijalizma i 3) na principima aktivne miroljubive koegzistencije sa svim državama svijeta bez obzira na razlike u društveno-političkom uređenju.

NR Poljska je postala aktivna snaga u zajednici socijalističkih zemalja u borbi za trajan mir i miroljubivu koegzistenciju. Provodeći ovakvu politiku Poljska je naročito u posljednje vrijeme počela da dobiva sve veći ugled u svijetu, a nova konstelacija snaga na međunarodnoj areni omogućava joj da se još aktivnije zalaže za politiku miroljubive koegzistencije. Vanjska politika NR Poljske u zajednici s ostalim zemljama socijalističkog tabora jača pozicije miroljubivih snaga u svijetu i aktivno se uklapa u zajedničku borbu za rješenje osnovnih pitanja današnjice.

Osvrćući se na neke konkretne vanjsko-političke poteze Rapacki konstatira, da je Poljska bila aktivni tvorac nekoliko planova, koji imaju za cilj da likvidiraju akutna žarišta nemira u svijetu. To se specijalno odnosi na rješenje problema srednje Evrope, odnosno na čitav niz problema vezanih uz jačanje militarističkih tendencija u Zapadnoj Njemačkoj, priznanje postojanja obiju njemačkih država i priznanje statusa Zapadnog Berlina.

Poljska inicijativa za stvaranje bezatomske zone u srednjoj Evropi kao i prijedlog o »zamrzavanju« nuklearnog oružja stiču sve više pristalica, a stvaranje sličnih zona predlaže se sada i u raznim drugim dijelovima svijeta.

1) *Sprawy Międzynarodowe* br. 7, 1964. g. (Poljski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa).

Stefania Stanislawska, koja se već dugo godina bavi historijom vanjske politike Poljske i koja je jedan od najboljih poznavalaca tog područja, u članku »Geneza vanjske politike NR Poljske« analizira situaciju koja je prethodila stvaranju NR Poljske. Glavnu »doktrinu« vanjske politike predratne Poljske predstavljala je »teorija o opasnosti« koja prijeti Poljskoj od njenih istočnih i zapadnih susjeda. Ipak, Sovjetski Savez bio je smatran za najvećeg neprijatelja. Poljska buržoazija vidjela je u njemu veću opasnost nego od bivšeg carističkog režima, pa je već u toku prvih poslijeratnih godina činila sve, da se čvrsto poveže s Francuskom, koja je u to vrijeme bila jedina velesila u Evropi zainteresirana za postojanje snažne poljske države — »predstraže« Francuske u odnosu i na »crvenu opasnost« i na poraženu ali ne uništenu Njemačku. Međutim, s postepenim padom ugleda i snaga Francuske, kao i rastom njemačkog imperijalizma, vanjska politika Poljske počinje da pokazuje primjetne tendencije sklapanju saveza s Njemačkom. Osnovna platforma za ovo zbližavanje bila je hitlerovska antikomunistička doktrina, koju je Poljska počela objeručke prihvaćati.

Politici buržoaske vlade protivila se odlučno Komunistička partija Poljske. Tadašnji stav poljskih komunista može se danas formulirati kao »program obrane sigurnosti Poljske, zasnovan na savezu sa svjetskim socijalističkim i demokratskim, antifašističkim i antiratnim snagama«.

Osnovna baza za suradnju svih tih snaga trebalo je da bude sistem kolektivne sigurnosti u kojem bi glavna uloga pripala Sovjetskom Savezu i zapadnim saveznicima.

Nakon pada Poljske, poljska politička emigracija na čelu s generalom Sikorskim tokom ratnih događaja bila je prisiljena na suradnju sa SSSR-om, ali je bez obzira na to činila napore, da se u okupiranoj Poljskoj ne raspamsa otpor koji bi mogao da pomogne Crvenu armiju u njenom nadiiranju. 1943. godine emigrantska vlada nizom zakulisnih diplomatskih akcija i antisovjetskih deklaracija dovodi do prekida poljsko-sovjetskih odnosa. Upravo u tom razdoblju Poljska radnička partija i Savez poljskih patriota u SSSR-u odlučili su da formiraju »demokratski politički centar«, koji bi bio protuteža londonskoj emigrantskoj vladi.

1944. godine na oslobođenom dijelu poljske zemlje formiran je Zemeljski narodni odbor kao »zakoniti zastupnik poljskog naroda koji odražava njegovu volju i interese«. U svom vanjsko-političkom programu Zemeljski narodni odbor pošao je putem obezbjeđenja sigurnosti, mira i pravednih granica poljske države.

Bierzanek Remigiusz piše o međunarodnom priznanju Poljskog komiteta nacionalnog oslobođenja i vlade narodnog fronta te navodi, da je od presudnog značaja za međunarodni život ovih organizama bilo priznanje od strane Sovjetskog Saveza. Autor posebno ističe da je početkom augusta 1944. g. maršal Tito uputio predsjedniku Poljskog komiteta nacionalnog oslobođenja pismo, u kome u ime Narodnog komiteta oslobođenja Jugoslavije isporučuje »bratske pozdrave i izraze simpatije Poljskom komitetu nacionalnog oslobođenja kao stvarnom predstavniku demokratske Poljske«.

Za priznanje Poljskog komiteta nacionalnog oslobođenja od strane zapadnih saveznika imali su francusko-sovjetski razgovori vođeni u Moskvi u decembru 1944. godine kao i postignuti sporazum o izmjeni neoficijelnih predstavnika između privremene francuske vlade i PKNO veliko značenje, jer su zapravo tada počele akcije za priznavanje novostvorene poljske države od strane zapadnih saveznika.

Naznačivši u samom uvodu da je suradnja Poljske s drugim socijalističkim zemljama zasnovana na zajedničkim ideološko-političkim stavovima, Lucjan Ciamaga u članku »Poljska u privrednoj zajednici socijalističkih zemalja« razmatra razvoj i suvremeni stadij ekonomskih odnosa Poljske sa socijalističkim zemljama, posebno onim članicama SEV-a. Autor je mišljenja da se o pravilnosti puta industrijalizacije zemlje, kojim je Poljska nakon rata krenula, ne može niti diskutirati, jer on osigurava ne samo veoma visok tempo privrednog rasta (koji je u periodu 1950—1963. bio viši nego u visokorazvijenim socijalističkim zemljama ČSSR, NDR i SSSR) već omogućava i svestraniji razvoj nacionalne ekonomike. Visoka investiciona ulaganja u toku proteklih dvadeset godina osigurala su intenzivan razvoj privrede iako još uvijek nisu uspjela da izbrišu tragove vjekovne zaostalosti. Ipak je Poljska danas druga zemlja u socijalističkoj zajednici, koja po globalnoj industrijskoj proizvodnji stoji odmah iza SSSR-a, a ispred takvih tradicionalno industrijskih zemalja kao što su ČSSR i NDR. Prema nekim procjenama u ukupnoj industrijskoj proizvodnji SEV-a Poljska uče-

stvuje s 8,3%, ali to još uvijek ne zadovoljava, jer su mogućnosti za proširenje proizvodnje daleko veće, a osim toga ni proizvodnja izražena po glavi stanovnika ne zadovoljava u poređenju s rezultatima ostvarenim u drugim razvijenim socijalističkim i kapitalističkim državama. Naravno da to ne umanjuje postignute rezultate, podvlači autor, i dovoljno je spomenuti činjenicu da je 1937. godine poljska industrijska proizvodnja preračunata na jednog stanovnika iznosila samo 23% industrijske proizvodnje Velike Britanije, Njemačke, Francuske i Italije dok je ta razlika danas smanjena na 68% industrijske proizvodnje po glavi stanovnika.

Poljoprivreda je u cjelini nedovoljno razvijena grana u svim socijalističkim zemljama ali se i tu mogu primijetiti značajni uspjesi. Seosko stanovništvo, kojeg je danas za 45% manje nego 1937. godine, daje sada 31% više poljoprivrednih proizvoda nego prije rata.

Specijalizacija u proizvodnji i koordinacija planova privrednog razvoja u okviru SEV-a omogućit će daljnji razvoj poljske privrede i tu će još jasnije doći do izražaja sve prednosti zajednice socijalističkih zemalja, završava Ciamaga.

Antoni K. Adamowicz u članku »Poljska vanjska trgovina u 20-godišnjem periodu« razmatra tokove kretanja današnje poljske vanjske trgovine i upoređuje ih s predratnim pravcima poljske vanjsko-trgovinske razmjene. Danas vodeći partner NR Poljske — SSSR učestvovao je prije rata u poljskoj vanjskoj trgovini sa cifrom od 0,8% u importu i 0,1% u eksportu. Slično je bilo i s drugim — danas socijalističkim zemljama pa čak i sa susjednom Čehoslovačkom, čije učešće u predratnoj vanjskoj trgovini Poljske nikada nije prešlo 3,6%. Iza rata se struktura vanjske trgovine korjenito promijenila i to kako po asortimanu proizvoda tako i po zemljama — trgovačkim partnerima. Danas se već sasvim očito opaža prisustvo Poljske na svjetskom tržištu, koja se pojavljuje kao eksporter različitih dobara počev od tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda pa sve do preciznih automatiziranih mašina i opreme. Bez obzira na to, što najveći dio poljske vanjske trgovine otpada na socijalističke zemlje, Poljska ipak postepeno postaje i značajan trgovački partner najrazvijenijih kapitalističkih država kao i zemalja u razvoju.

Franciszek Ryszka, inače odličan poznavalac poljsko-njemačkih odnosa dao je vrlo solidan i pažljivo rađen pregled kontakata NR Poljske s Njemačkom, odnosno sa dvije sada postojeće njemačke države. Početak tih odnosa autor vezuje za nastanak NR Poljske 1944. godine i preko najznačajnijih etapa u razvoju poslijeratnih poljsko-njemačkih odnosa seže sve do tekućih događaja. Nakon osvrta na karakteristike poljsko-njemačkih odnosa Ryszka dolazi do zaključka da se odnosi s NDR odvijaju na najbolji način, dok sa Zapadnom Njemačkom odnosi još uvijek ne mogu da budu normalizirani zbog jasno ispoljene »revizionističke politike« vlade u Bonnu.

Jerzy Prokopczuk u posebnom članku analizira odnose Poljske sa zemljama Afrike, a Marek Gdanski u posljednjem članku ovog zaista interesantnog 7. broja Sprawy Miedzynarodowe daje prikaz rada poljskih diplomata u međunarodnim komisijama u Koreji i Indokini.

Dva značajna priloga predstavljaju daljnju vrijednost jubilarnog broja Sprawy Miedzynarodowe. Precizno izrađena kronologija najvažnijih vanjsko-političkih događaja vezanih uz vanjsku politiku NR Poljske u periodu 1944—1964. g. pomoći će sigurno mnogim istraživačima, dok je kao drugi prilog objavljena bibliografija svih poljskih radova posvećenih međunarodnim odnosima i vanjskoj politici, što će vjerojatno omogućiti bolje upoznavanje s ovom inače nedovoljno poznatom literaturom.

Premda bi bolji poznavaoči poljskih prilika i problema na poneke članke mogli staviti i izvjesne kritičke primjedbe ili se djelomično ne složiti s nekim ocjenama pravca razvoja i opravdanosti svih poteza poljske vanjske politike u pojedinim fazama njenog djelovanja, ipak ostaje činjenica da je ovaj broj časopisa pripremljen s najvećom pažnjom i da su svi pruženi materijali zaista originalni i nadasve zanimljivi. To na neki način opravdava i izvjesne greške koje nisu od većeg značaja a koje će sigurno u blizoj ili daljoj budućnosti biti kritički razmotrene i u samoj Poljskoj.

I na kraju, ne znamo je li prigodni broj Sprawy Miedzynarodowe štampan i na nekom svjetskom jeziku; ako nije, onda predstavlja veliku štetu s obzirom da bi se s tim bogato dokumentiranim i vrijednim materijalima upoznao daleko širi krug stručnjaka, među kojima ionako već odavno vlada veliki interes za teme vezane uz nastanak NR Poljske i njenu vanjsku politiku.